

ከጥናት ማኅደር

ኢትዮጵያ ረጅም ታሪክ ያላት ጥንታዊ ሀገር ናት ። የኢትዮጵያ መንግሥትና ሥልጣኔ ከጥንታውያን ከግሪክና ከሮማ እኩል ሆኖ የተገኘበት ዘመንም ነበር ። በዚህም ምክንያት ከእነሆሜር ጀምሮ በውጭ ታሪክ ጸሐፊዎችና ተመራማሪዎች ስትጠቀስና ስትወሳ ኖራለች ። ነገር ግን ስለ ኢትዮጵያ ታሪክ ፡ ባህልና ሕዝብ ፡ ስለ ኢትዮጵያ ገጽ ምድርና ከርስ ምድር ፡ በጠቅላላው በቂ ምርምርና ጥናቶች በሚጠይቁት መስኮች ስለ ኢትዮጵያ በትክክል ከሚታወቀው የማይታወቀው ይበሃል ። እንዲያውም በትክክል ተረጋግጦ የታወቀው ከውቅያኖስ የተጨለፈ ያህል ነው ። ለማለት ያለ ደፍራል ። ብዙው ገና ምሥጢርና እንቅጥል ነው ። መልስ ያላገኘ ጥያቄ ነው ።

የኢትዮጵያ ጥናት ዓለም አቀፍ ጉባዔ ከሃያ አምስት ዓመት በፊት በሮማ ከተማ የተጀመረውም በዚህ ሁሉ ምክንያት ነበር ። ስምንተኛ ጉባዔውም ደግሞ በቅርቡ በአዲስ አበባ ተካሂዷል ።

ሁለት መቶ ስልሳ የሚሆኑ የጥናት ጽሑፎች ለጉባዔው ቀርበው ውይይት ተደርጎ ባቸዋል ። ሰማንያ ያህሉ በኢትዮጵያውያን ምሁራን የቀረቡ ናቸው ።

እንደዚህ በርከት ያሉ ኢትዮጵያውያን ምሁራን በኢትዮጵያ ጥናት ዓለም አቀፍ ጉባዔ ሲሳተፉ ይህ የመጀመርያ ጊዜ ነበር ። ይህም ሆኖ ከኢትዮጵያውያን ምሁራን በብዛትም በጥራትም ከአሁኑ የበለጠ የምርምር ጥረት ይጠበቃል ። አንድ ታዛቢ እንዳለው ፈረንጆች ምሁራን ከእኛዎቹ ከእነ አለቃ ተክለ ወልድ ግዕዝ ተምረው «አሠረ ገጉሥ ሲቀጥብን» ኮስተር ያለ መንፈሳዊ ቅናት ሊሰማን ይገባል ።

ስለቀረቡት የጥናት ጽሑፎች አጠቃላይ ወይም ዝርዝር ግምገማ መስጠት አይቻልም ።

ከፊሎሹ እናውቃቸው ስለነበሩ ነገሮች አዲስ ግንዛቤ ይሰጣሉ ። ከፊሎሹ እናውቃቸው የነበሩትን ነገሮች በአዲስ አግጣሚ እንደንመለከታቸው ያደርጋሉ ። ለቆየ ጥያቄ የመልስ ፍንጭ የሚሰጡ እንዳሉ ሁሉ ፡ አዲስ ጥያቄ የሚያስነሱም አሉ ባቸው ። ሌሎች ደግሞ ለበለጠ ምርምር የሚጋብዙ ናቸው ።

ለበለጠ ምርምር ከሚጋብዙት ፡ እንዲያውም ከሚያፋጥጡት የጥናት ወረቀቶች መካከል አንዱ የዶክተር ኤፍሬም ይስሐቅ ነው ። የኢትዮጵያን ጥንታዊ ሥልጣኔ በሚመለከት ረገድ መሠረታዊ ጉዳይ ያነሣ ስለሆነ ይኸንኑ ፍሬ ሐሳቡ ሳይጉዳ አጠር አድርገን ወደ አማርኛ በመመለስ በዚህ የየካቲት እትም አቅርበነዋል ። ካቀረባቸው ጭብጦች መካከል አንዳንዶቹ ዝርዝር ፡ ተክኒካዊና እንደዚሁም በአማርኛ ፊደል ቀርጾ ለማቅረብ የማይመቹ በመሆናቸው ትተናቸዋል ። ከጭብጦቹ በመነሣት ምርመራውን መግፋት የምሁራን ፈንታ ይመስለናል ።

ስለ ኢትዮጵያ የሥልጣኔ ምንጭ እሳቤ

በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ ዋናው ምሥጢራዊ ጥያቄ የኢትዮጵያና የደቡብ ዓረቢያ ግንኙነት ፡ ዓይነቱና ስፋቱን የሚመለከት ነው ።

ከብዙ ክፍለ ዘመናት በፊት ፡ የቤዛንታይን እስቲሩኖስ የተባለው ግሪካዊ የሰዋ

ስው ምሁር ፡ ኢትዮጵያውያን ከሳባውያንና ከሃድራሞቶች ጋር ሆነው ሦስቱን የዓረቢያን ጉዛዎች እንደሚመሠርቱ አስታውቆ ነበር ። ግን እስቲሩኖስ የታሪክም ሆነ የመልክአምድር ሊቅ ሳይሆን ከልዩ ልዩ ምንጮች የሚሰበሰብ የቋንቋ አጠና ቃሪ ብቻ ነበር ።

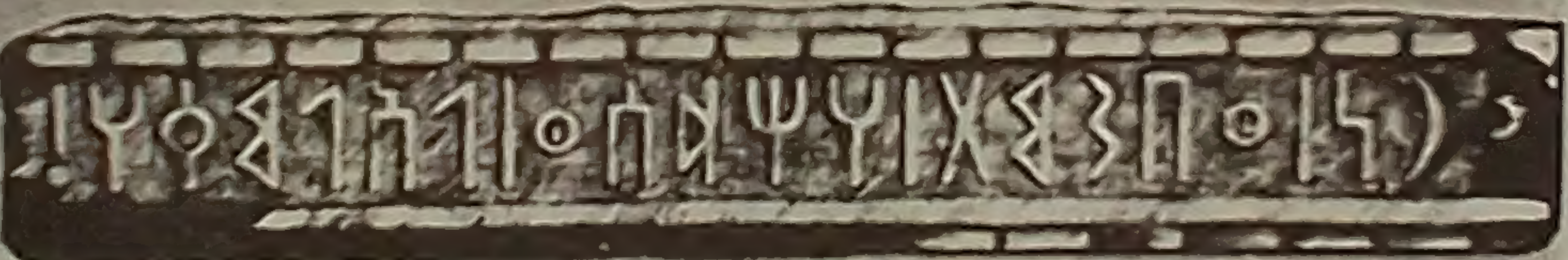
ከዘመናዊ የታሪክ ሰዎች መካከል የኢትዮጵያ ባህል መሥራቾች ባዕድ መጤዎች ናቸው የሚለውን መላ ምት ለመጀመሪያ ጊዜ ያቀረበው ሉዶልፊስ ሂዩብ ነበር ። የኢትዮጵያ ሥልጣኔ ምንጭ ደቡብ ዓረቢያ ነው ። የሚለው መላ ምት ሥር እየሰደደ የሄደው ግን ሳባዊ የሐውልት ላይ ጽሑፎች ከተገኙና ትርጉማቸው ከታወቀ ከአሥራ ዘጠነኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጨረሻ ገደማ ላይ ነው ። ከዚያ ወዲህ በተከታታይ የተደረገው የቋንቋና የሥልጣኔ ጥናት ፡ የጥንታዊ ታሪክ ምርምር ፡ ለዚህ መላ ምት ግምት የሰጠው ይመስላል ። በተለይ የሃሌቪ ፡ የሙለር ፡ የቤንት የግሌ ዘር ፡ የኮንቲ ሮሲኒና የሊትማን ሥራዎች የኢትዮጵያና የደቡብ ዓረቢያን ግንኙነት የሚያረጋግጡ ናቸው ።

ኮንቲ ሮሲኒም ሆነ ግሌዘር በኢትዮጵያ ባህል ላይ የደቡብ ዓረቢያ ባህል ስላሳደረው ተጽእኖ እርግጠኛ ይመስላሉ ። የኮንቲ ሮሲኒን ትንታኔ አንድ ጎያሲ እንደሚከተለው ተርጉሞታል ፡ — «ሃበሻት (ከደቡብ ዓረቢያ የመጡት ማለት ነው) በጦርነት ድል በማድረግና በመቀላቀል ከሀገሬው የካም ሕዝብ ጋር ተዋሕደው አፍሪካዊ ሆኑ ። ከዚህም የተለየ ዓይነት የሆነው የኢትዮጵያ ሥልጣኔ ወጣ ...»

የኢትዮጵያ ባህል ምንጭ ደቡብ ዓረቢያ ስለመሆኑ ፡ ወይም የደቡብ ዓረቢያ በኢትዮጵያ ባህል ላይ ስላስከተለው ተጽኖ

9. Ibex carved in stone found at Yeha.

ከድንጋይ የተፈለፈለ የሚያፍላሉትና የሳባውያን ጽሑፍ — ከየጋ የተገኘ

ዐዘነ ፤ ነገሠ ፤ ስሰሰላላ ፤ ወዘሐላላ ፤
 ወሰሰ ፤
 [ወ]ሰሰሰ ፤ ወሐሰሰ ፤ ወረደደ ፤
 ወሰሐሐ ፤ ወደደ
 ሠ ፤ ወገገ ፤ ነገሠ ፤ ነገሠ ፤ ወለደ ፤
 ሠሐረረ ፤ ዘ[ሐ]
 ፤ ሠወሐ ፤ ለፀረ ፤ ለፀረ ፤ ሐዘበ ፤
 ገገ ፤ ሐነሳነ
 ስላወነ ፤ ሠዐዘነ ፤ ወሐደሐ ፤
 የፀሰሰወሠ ፤ ወገደ
 ሐሠ ፤ ገሐረ ፤ ገነየ ፤ [ሐ] ፤ ነገሠ ፤

ሰሰተኛ፤— የሐውልት ሳይ ጽሑፎችን በቅርብ ስንመረምር አንዳንድ ነገሮች ይገልጽልናል ። አብዛኛውን ጊዜ ፣ በሰሜን ኢትዮጵያ የተገኙት (ከክርስቶስ ልደት በፊት 400 ዓመት ዕድሜ ያላቸው) ሳባዊ ጽሑፎች በአይነትም በይዘትም በደቡብ ዓረቢያ ከተገኙት እምብዛም አይለይም ። ነገር ግን የኢትዮጵያዎቹ ጽሑፎች የደቡብ ዓረቢያው ቅጂ አይደሉም ። ራሱን የቻለ የፈጠራ ሥራ ይታይባቸዋል። (አቅራቢው ልዩነታቸውን በማስመልከት ምሁሩ ብዙ የጽሑፍ ማስረጃዎች ዘርዝረዋል)

አራተኛ ፡— ከአስራ ሰባተኛው መቶ ክፍለ ዘመን አንሥቶ ምሁራን ስለ ኢትዮጵያ ፊደል ምንጭ የይሆናል ግምት ሲሰነዝሩ ኑረዋል ። የሆሄያት ሥርዓት በማንኛ መቸ እንደተጀመረ አሁንም ገና የይሆናል ግምት ነው ። ያም ሆነ ይህ በኢትዮጵያ የተገኘው ሳባዊ ጽሑፍ ከክርስቶስ ልደት በፊት ከአምስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን በጣም ያልቀደመ መሆኑ ብቻ ፡ ፊደል ወደ ኢትዮጵያ የመጣው በደቡብ ዓረቢያ

ዕና የሚያስተባብል ወይም የሚጠራጠር
ምሁራዊ አስተያየት ከከንቲርሲኒ ጊዜ
ጀምሮ አልቀረበም ። እንዲያውም ፣ ከደ
ቡብ ዓረቢያ ወደ ኢትዮጵያ ከፍተኛ የሕ
ዝብ እንቅስቃሴ ተደርጓል የሚለው ንድፈ
ሐሳብ ቢታሪክ ሰዎች ዘንድ ተቀባይነት
አገኘ ።

በግብጽ፡ በቤኒንና በሚምባብዌ ጥንታዊ ታሪክ ላይ እንደተሞከረው ሁሉ የዚህ ንድፈ ሐሳብ የዘረኝነት አግጣጫ ችላለች።

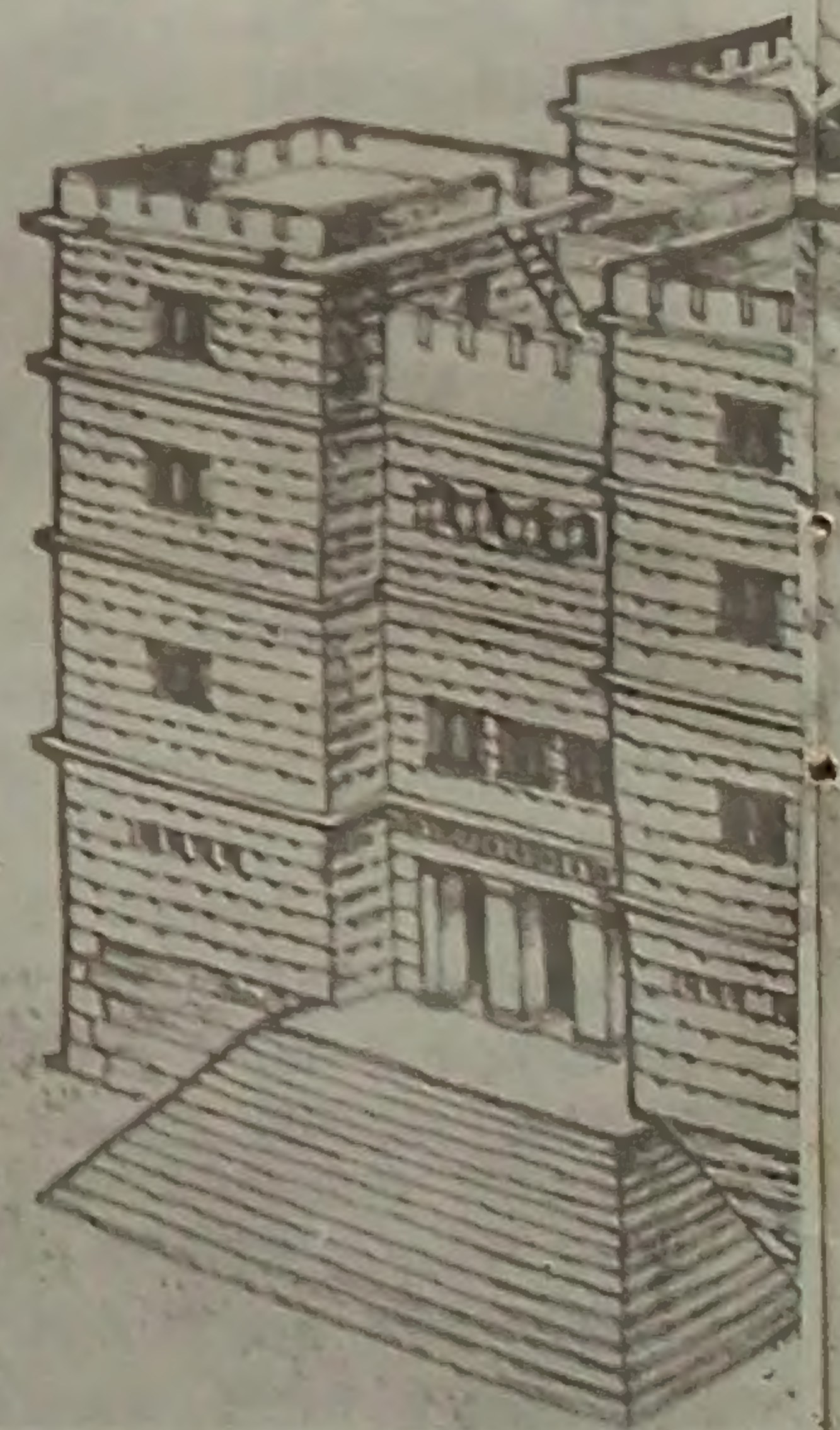
ሁለቱ የቀይ ባሕር አጥላሞች ተመሳሳይ
የቋንቋ ፡ የጽሑፍ ፡ የሃይማኖትና የታሪክ
ልምድ እንደነበራቸውም ጥንታዊ ጽሑፍ
ፎችና ዘመናዊ የአርኪዎሎጂ ግኝቶች ይመ
ሰክራሉ ። ነገር ግን ኢትዮጵያና ደቡብ
ዓረቢያን በሚመለከት ረገድ በሁለቱ መካ
ከል የባህል ግንኙነት ነበር ማለት አንድ
ነገር ነው ። የአንዱ ባህል በሌላው ላይ ገዥ
ሆነ ማለት ደግሞ ፈጽሞ የተለየ ሐሳብ
ነው ። ግንኙነቱ የተረጋገጠ ዕውነት ነው።
የአንዱ በሌላው ላይ ገዥ ሆነ ማለት ግን
በተሳሳተ ፡ የታሪክ ፡ የቋንቋና የአርኪዎ
ሎጂ አመለካከት ላይ የተመሠረተ መላ
ምት ነው ።

የኢትዮጵያ ባህል ምንጭ ይህ ነው ብለን በሳይንሳዊ መንገድ ከምናሳይበት ደረጃ ገና አልደረስንም ። የቆየው መላ ምት ልክ አለመሆኑን ከምንጠይቅበት ደረጃ ግን ደርሷል ።

አንደኛ የሴም ቋንቋ ምንጭ ቅርብ
ምሥራቅ ነው፡ የሚለው ግምት እንደ እር
ግጠኛ መወሰድ የለበትም ። ስለ ሴም ቋንቋ
ምንጭ ክርክሩ ገና እንደቀጠለ ነው ። ስለ
ዚህም የሴም ቋንቋ አንድ ቅርጽ ከኢትዮ-
ጵያ የመነጨ ሊሆን የማይችልበት ምክን
ያት አይኖርም ።

ሁለተኛ፡ የደቡብ ዓረቢያ ጉዛዎች ወደ ኢትዮጵያ የመጡበትን ዘመን በሚመለከት አከራካሪ የታሪክ ጥያቄ አለ ።

በሶስተኛው ክፍለ ዘመን ዋዜማ ላይ የተጻፈ አንድ ዜና መዋዕል፡ ሁለቱ የቀይ ባሕር ጠረፎች የተለያዩ ቋንቋ እንደሚነጋገሩ ይጠቅሳል። የደቡብ ዓረቢያ ጉሣዎች ከክርስቶስ ልደት በፊት በመጀመርያው

የእኩል ስራ ማግኘት

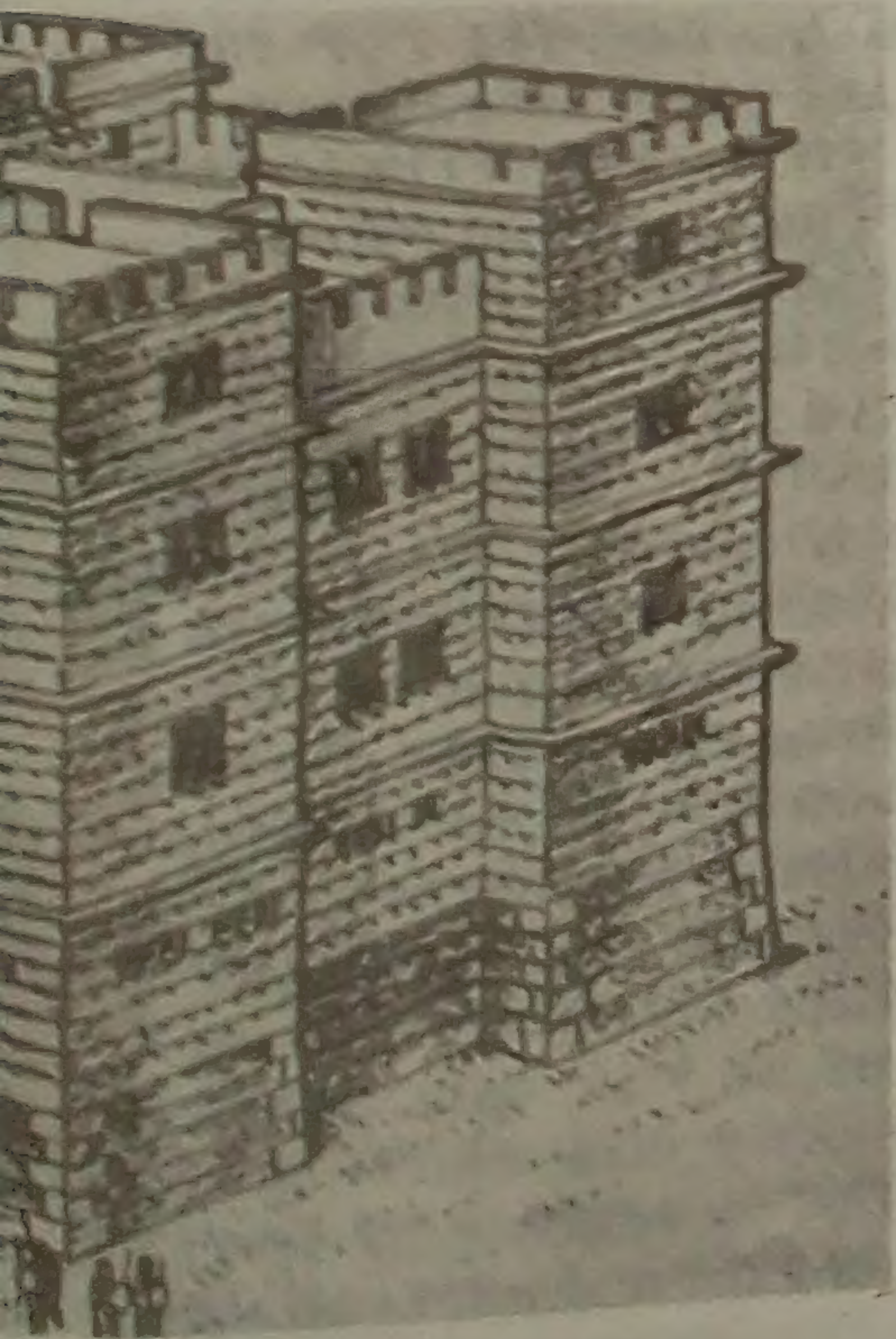

የገተሥ ዓዛና ምስል ያለባቸው የቅድመ ክርስቲያን ገንዘቦች—ከአክሱም

ባል አይገባም ። የኢትዮጵያ ሥልጣኔ ምንጭ ጥቂት ሰማውያን አቅኝዎች እንደሆኑ ተደርገው ቀርቧል ።

ከክርስቶስ ልደት በፊት በመጀመርያው መቶ ክፍለ ዘመንም ሆነ በመጀመርያው የክርስትና መቶ ክፍለ ዘመን ፣ በኢትዮጵያና በደቡብ ዓረቢያ መካከል የቅርብ ግንኙነት እንደነበር አይካድም ። እርግጥ

(አቅራቢው፡—ከመጽሐፍ ቅዱስና ከሌሎችም ጥንታዊ ጽሑፎች እየመቀሱ ምሁሩ በሰፊው ያቀረቡት ሌላ ማስረጃ ንግሥተ

1977

ዴዛና፡የአበቡም፡ገንዞ፡የሐግርና፡
 የረደዳ፡የሐበብትም፡
 የሰብካም፡የሰልሐም፡የ
 ጽያቸውም፡የከቡም፡
 የዘገም፡ገንዘ፡ገንዞ፡የተባልነ፡
 ርል፡የግደነዛ (የወላዳ፡አገት) መሪርም፡
 የላገ(አላገ)፡የብገ፡ሕዝብ፡በሸፈቱ፡ጊዜ
 (ግብር፡ገንዘቡ፡ጊዜ) ወገላቸውን፡
 ሥዓዛናገና፡ሐዲ፡ገን፡በዳድነ፤
 ይወግዳቸው፡ዘገድ(ወግዳቸው፡ላላገ)፡
 ወላ፡ሀገራቸውም፡በደረሱ፡ጊዜ፡በድበት፡

የባህል ተጽዕኖ ውይይት በሚደረግበት ጊዜ ውስብስብ ጉዳዮች ቀላል መፍትሔ አይገኝላቸውም ። አሁን በያዝነው ጉዳይ ላይም ክርክሩን አዙሮ ፣ በደቡብ ዓረቢያ ላይ የኢትዮጵያን የባህል ተጽእኖ ማሳየት ይቻላል ። ለምሳሌ ገስ ሻን ቢክ ፣ የኢትዮጵያ ሥልጣኔ ምንጭ ደቡብ ዓረቢያ ነው የሚለውን የቆየ መላ ምት ባይጠራጠርና ባያስተባብልም ፣ ከክርስቶስ ልደት በፊት እስከ ስምንተኛው ምዕተ ዓመት ዕድሜ ያላቸው አንዳንድ የደቡብ ዓረቢያ የሸኩላ ሥራዎች ፣ የኢትዮጵያን ተጽእኖ እንደሚያሳዩ ተከራክሯል ። በተጨማሪም ደቡብ ዓረቢያ ኢትዮጵያን በቀጥታ የገዛችበት ወይም ኢትዮጵያ በፖለቲካም ሆነ በወታደራዊ ኃይል ከደቡብ ዓረቢያ ሥር የሆነችበት ወቅት ለመኖሩ በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ አንዳችም ማስረጃ የለም ። በሌላ አነጋገር ኮንቲ ሮሲኒ መላ ምቱን ይስን ዝር እንጂ ያቡብ ዓረቢያ ኢትዮጵያን ለማስተዳደሯ ምንም ማስረጃ አልቀረበም እንዲያውም በተቃራኒው ፣ ኢትዮጵያ በተደጋጋሚ ያቡብ ዓረቢያን ገዝታ እንደነበር በታሪክ የተረጋገጠ ነው። በተለይ ለምሳሌ

የኢትዮጵያ ሥልጣኔ ምንጭ ደቡብ ዓረቢያ ነው እንደተባለው አጥል የተጋነነ መላ ምት ሁሉ ፡ የደቡብ ዓረቢያ ባህል ምንጭ ኢትዮጵያ ናት ፡ ብሎ መላ ምት ለማቅረብ ወይም ለማሳየት የማይቻልበት ምንም ምክንያት የለም ። ለጊዜው ግን በዚህ ጉዳይ ላይ ፍርድ ከመስጠት እንቆጠባለን ። ባጭሩ ፡ ከታሪክ በፊት ጀምሮ ደቡብ ዓረቢያ ከኢትዮጵያ ጋር የጋራ ባህላዊ ቀጣና ይዛ ኑራለች በሚለው አስተያየት እንወስናለን ።

(በፀዳሉ የቀረበ)